

ВИВЧЕННЯ ХОРОВИХ ПАРТІЙ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ STUDYING CHORAL PARTS IN DISTANCE LEARNING CONDITIONS

Здобувачі вищої освіти, які вивчають естрадний або академічний вокал, хорове диригування, а також ті, хто готується стати вчителем музичного мистецтва в загальноосвітній школі зазвичай відвідують один і той же навчальний хор. Спів у навчальному хорі дозволяє набутти навичок колективного виконавства, які є необхідним елементом професійних компетенцій як майбутніх диригентів, вчителів музичного мистецтва, так і тих здобувачів освіти, які опановують сольний вокал. і стикаються зі спільними проблемами в разі переходу на дистанційну форму навчання.

Як свідчить практика, перехід мистецьких дисциплін на дистанційну форму занять є серйозним випробуванням для рівня мотивації студентів до навчання. В той же час, сприйняття дистанційної форми вивчення музичних курсів і хору зокрема, як тимчасової і вимушеної, дозволяє підвищити рівень мотивації. Студенти мають зрозуміти, що просто перечекати карантин або воєнний стан – це втратити дорогоцінний час. Хорові заняття, як такі, в період дистанційного навчання не проводяться. Проте он-лайн заняття, які можуть проводитися як в синхронному, так і в асинхронному режимах, дозволяють досить ефективно вивчати хорові партії. Існує можливість певного удосконалення вокальних навичок. Розмаїття рівня музичної підготовки студентів загострює проблему індивідуального підходу до кожного здобувача вищої освіти. Враховуючи можливість співака, обирається спосіб розучування: з нот або на слух. Практика свідчить, що чергуючи індивідуальні та групові заняття можна добитися підвищення рівня майстерності учасників хору, що створює підґрунтя до відновлення успішної творчої діяльності колективу після завершення періоду дистанційних занять. Перехід на аудиторну форму занять не означає припинення використання елементів дистанційної освіти. Запис партій та перевірка домашніх завдань викладачем в асинхронному режимі можуть залишитися корисною формою роботи. Також можна передбачити консультації для слабо підготовлених студентів в режимі он-лайн, які можуть проводитися у зручний час.

Ключові слова: дистанційна освіта, хоровий спів, розучування партій, спонукальний

мотив до навчання, вокальна робота в он-лайн режимі.

Higher education students studying pop or academic vocals, choral conducting, as well as those preparing to become teachers of music in a comprehensive school usually attend the same educational choir. Singing in an educational choir allows you to acquire collective performance skills, which are a necessary element of the professional competencies of both future conductors, teachers of music, and those students who master solo vocals. and face common problems in the event of a transition to a distance learning form.

As practice shows, the transition of artistic disciplines to a distance learning form of classes is a serious test for the level of motivation of students to study. At the same time, the perception of a distance learning form of music courses and choir in particular, as temporary and forced, allows you to increase the level of motivation. Students must understand that simply waiting out quarantine or martial law is a waste of precious time. Choir classes, as such, are not held during the distance learning period. However, online classes, which can be held both in synchronous and asynchronous modes, allow for fairly effective study of choral parts. There is a possibility of some improvement of vocal skills. The diversity of the level of musical training of students exacerbates the problem of an individual approach to each higher education applicant. Taking into account the capabilities of the singer, the method of learning is chosen: from notes or by ear. Practice shows that by alternating individual and group classes, it is possible to achieve an increase in the level of skill of choir participants, which creates the basis for the resumption of successful creative activity of the collective after the end of the distance learning period. The transition to a classroom form of classes does not mean the cessation of the use of elements of distance education. Recording parts and checking homework by a teacher in asynchronous mode can remain a useful form of work. It is also possible to provide consultations for poorly prepared students in online mode, which can be held at a convenient time.

Key words: distance education, choral singing, learning parts, motivation for learning, vocal work in online mode.

УДК 378.016:78.087.68]:378.018.43
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/78.1.8>

Карпенко Є.В.,

доцент кафедри сценічного мистецтва, естради та методики режисування Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Здобувачі вищої освіти, які вивчають естрадний або академічний вокал, хорове диригування, а також ті, хто готується стати вчителем музичного мистецтва в загальноосвітній школі зазвичай відвідують один і той же навчальний хор. Спів у навчальному хорі дозволяє набутти навичок колективного виконавства, які є необхідним елементом професійних компетенцій як майбутніх диригентів, вчителів музичного мистецтва, так і тих здобувачів освіти, які опановують сольний вокал. і стикаються зі спільними проблемами в разі переходу на дистанційну форму навчання.

Дистанційна форма навчання накладає відбиток на весь цикл дисциплін, які передбачені навчальними планами інституту культури і мистецтв. Колективні форми музикування зазнають серйозних втрат, бо як така навчальна колективна мистецька діяльність тимчасово припиняється. Важко стверджувати, що мета навчальної дисципліни «Хоровий клас» в подібних умовах може бути повною мірою досягнута. Проте педагоги й науковці докладають все більше зусиль для того, щоб мінімізувати втрати і використати переваги дистанційного навчання максимально ефективно.

Актуальність дослідження. Внаслідок пандемії та військових дій в ряді областей України дистанційна форма навчання панує не перший рік, і проблема вдосконалення методики вивчення мистецьких дисциплін в умовах відсутності аудиторних занять стоїть дуже гостро. Впровадження дистанційного вивчення мистецьких дисциплін породжує ряд проблем, які потребують нагального вирішення. Зусилля педагогів та науковців, розробки нових ефективних педагогічних підходів приводять до позитивного результату. Учасники навчального хору зміцнюють теоретичну базу, вивчають хорові партії, намагаються записати хорове багатоголосся за допомогою технічних засобів.

Звичайно, виникає першочергове питання підтримки спонукального мотиву до навчання. Як свідчить досвід, вагомим аргументом на користь доречності застосування зусиль стосовно опанування навчальних дисциплін в умовах дистанційних занять є усвідомлення того, що цей період так чи інакше обмежений в часі. Як свідчить досвід, позитивна перспектива зміцнює спонукальний мотив до навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не зважаючи на те, що масово дистанційна форма навчання запроваджується в Україні не перший рік, он лайн вивчення мистецьких дисциплін викликає чимало питань. Ступінь вивченості проблеми дистанційної мистецької освіти сьогодні ще не задовольняє науковців і педагогів. Наприклад, А. І. Бондаренко досить категорично зауважує: «таким чином питання перспектив і власне доцільності дистанційної освіти музикантів-виконавців в частині безпосередньо набуття навичок гри на музичному інструменті або співу є недослідженим». [1, с. 69] Достатньо скептично до дистанційного навчання вокалістів ставиться Л. Антонова, проте Е. О. Кокарева ставиться до он лайн освіти музикантів більш позитивно. Вбачають чимало позитиву в дистанційній формі Басовська С. Ю., Ігнатівська О. І., Остапчук Л. О., Плакидюк О. Ю. Проте вони зауважують про доцільність поєднання он лайн та оф лайн форм викладання. Наприклад, В. В. Замороцька висловлює думку, що «робота студентів у дистанційному курсі «Основний музичний інструмент (фортепіано)» має з обов'язковістю поєднуватися з аудиторними заняттями, практикою гри на фортепіано, консультуванням із викладачем у безпосередньому спілкуванні» [2, с. 72].

Слід зауважити, що не зважаючи на те, що думки педагогів і науковців стосовно дистанційної форми навчання різняться, панівною є точка зору, що в сучасних умовах он лайн освіта часто є єдиною можливістю безпечно продовжувати навчання для значної кількості здобувачів вищої освіти. Дослідники зауважують, що не зважаючи

на відсутність особистого аудиторного спілкування учня і викладача, і під час дистанційних занять можливе підвищення професійного рівня майбутніх фахівців.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дистанційна мистецька освіта вже існує не перший рік. Проте методика вивчення дисциплін, які передбачають колективне музикування, не може бути визнаною досконалою.

Мета дослідження – висвітлення пошуку методичних підходів, які б дозволили використати он лайн заняття з хорового класу з максимальною користю. Ці підходи формуються на основі експериментів, які проводилися під час дистанційних занять з хорового класу за участю здобувачів освіти різних спеціальностей (майбутніх вчителів мистецтва середньої школи, хороших диригентів, вокалістів), в Навчально-науковому інституті культури і мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка протягом 2019–2024 років. Межі наукової статті не дозволяють ретельно розглянути весь спектр проблем, які спіткають хористів в період он лайн занять. Тому основна увага зосереджена на розробці ефективних методичних підходів до дистанційного вивчення хороших партій.

Виклад основного матеріалу. Як вже зазначалося, не можна просто «перечекати» період дистанційних занять з хорового класу і відректися від формування концертної або екзаменаційної програми, вивчення, відпрацювання хороших партій. Але дистанційні заняття мають свою специфіку, яку потрібно прийняти. Необхідно врахувати технічні можливості доступних цифрових платформ, які найчастіше застосовуються у навчальній практиці («Zoom» або «Meet»). Нажаль, колективний спів під час он лайн заняття не приводить до прийнятних результатів. Різна затримка сигналу в мережі не дозволяє добитися ритмічного ансамблю.

Як показує практика, найбільш негативно впливає на готовність хористів працювати на перспективу перехід з колективного музикування до індивідуальних занять. Не відчуваючи «плеча товариша», усвідомлюючи віддаленість викладача, студент не завжди здатний достатньо мобілізуватись для плідної творчої роботи. Під час колективних конференцій цілком допустимо проводити розучування хороших партій, тільки робити це зазвичай доводиться індивідуально. Малоімовірно добитися синхронного звучання двох або більше співаків внаслідок різної затримки сигналу.

Асинхронні заняття передбачають здійснення студентом запису хорової партії, надсилання аудіо файлу викладачу. Через певний час викладач надсилає студентові рецензію з зауваженнями та завданнями.

Таким чином, основним змістом онлайн занять з хорового класу стає вивчення та відпрацювання хорових партій. Безумовно, це не виключає роботи над розширенням горизонту знань студента, його уяви про хоровий спів. Домашні завдання мають включати перегляд записів кращих вітчизняних та закордонних хорових колективів з наступним обговоренням. Обговорення корисно проводити під час загальних конференцій, коли у відео форматі зустрічається весь хор.

Як свідчить практика, в основі успішного подолання складнощів он лайн періоду навчання є індивідуальний підхід, який дозволить не тільки зміцнити спонукальний мотив до навчання, але й повисити якість отриманих навчально-творчих результатів.

У повсякденні практиці під індивідуальним підходом зазвичай розуміють врахування індивідуальних особливостей студента не тільки в плані його здібностей, підготовки, але й специфічних рис характеру. Досвід показує, що не зважаючи на те, що здобувачі освіти можуть бути більш терплячими, уважними, або, навпаки, непосидючими і навіть схильними до конфліктів. В той же час, їхня базова підготовка коливається від музичного коледжу до її повної відсутності. Серед здобувачів освіти, які вивчають академічний або естрадний вокал такі випадки є. В той же час, незалежно від рівня підготовки ці студенти являються членами хорового колективу і, відповідно, мають вивчити всі партії, які передбачені планом роботи хору. Звичайно, дистанційне навчання вимагає стійкого зв'язку. В той же час важливо констатувати «відсутність у деяких потенційних студентів, що проживають у сільських населених пунктах, відповідного технічного оснащення та можливості доступу до мережі Інтернет»

[5, с. 193]. Викладач має враховувати такий аспект. Можливо, зі студентом, з яким немає стійкого інтернет зв'язку, існує можливість спілкуватися в телефонному режимі, або навіть за допомогою пошти. Так чи інакше, взаємодія з усіма здобувачами освіти має бути налагоджена.

В процесі пошуку ефективних методичних підходів до вивчення хорових партій в режимі дистанційних занять були експериментально перевірені різні варіанти організації навчального процесу. Найбільш ефективні методичні підходи можна висвітлити на прикладі вивчення української народної пісні в обробці Миколи Леонтовича «Ой сивая зозуленька».

Студент має підготовку на базі музичного або музично-педагогічного коледжу. Ця категорія студентів здатна оперативно опрацювати матеріал і своєчасно надіслати якісний запис хорових партій. Після відновлення аудиторних занять такі студенти швидко адаптуються до колективного співу і можуть бути своєрідною опорою для менш кваліфікованих співаків. Звичайно, з цієї категорії студентів варто в позитивному плані виділити хормейстерів та вокалістів, які мають досвід вивчення хорових партій.

Здобувач освіти закінчив дитячу музичну школу. Такому студенту часто потрібні поради викладача. Зазвичай у таких хористів зустрічаються суттєві недоліки в постановці голосу та співацького дихання. Ця категорія здобувачів освіти потребує порад стосовно методики вивчення хорової партії. Цей процес доцільно розділити на кілька етапів.

Перший етап – сольфеджування фрагменту партії. Наприклад, вивчаючи альтову партію, студент сольфеджує, а потім співає з текстом перші 7 тактів (від моменту вступу альтів).

ОЙ СИВАЯ ЗОЗУЛЕНЬКА

Українська народна пісня в обробці М. Леонтовича

Коли студент розібрався з цим фрагментом, варто спробувати вступати після сопрано. Це вже другий етап. Відпрацювання цього моменту може йти двома шляхами. В тому випадку, якщо студент володіє музичним інструментом і має

до інструменту доступ, корисно програти партію сопрано до вступу альтів, і в потрібний час почати співати альтову партію. Безумовно, спів однієї партії з одночасним виконанням інших на музичному інструменті вельми корисний, але, як

свідчить досвід, не кожний студент може справитися з таким завданням. В тому разі, якщо у студента немає доступу до музичного інструменту, потрібно спочатку проспівати партію сопрано і в потрібний момент перейти на виконання партії альтів. Значну допомогу студентові може надати смартфон в разі установки камертону або програми Perfect piano.

3. Здобувач освіти слабо володіє нотною грамотою і вивчає партії по слуху. Серед вокалістів

ця категорія досить численна. Викладач зазвичай просить концертмейстера записати фонограми хорових партій на фортепіано. Для зручності, ці фонограми варто розбити на фрагменти – так студентові буде легше запам'ятати матеріал. Певною мірою імітується методика, яка застосовується під час аудиторних занять: там хорові партії вивчаються по фрагментах. Наприклад, запис партії альтів варто здійснювати таким чином:

Перший фрагмент.

8 *mf*

всень-кі са-ди об-лі-та-ла, в жод-но-му не ку-ва-ла.

Другий фрагмент.

15

При-ле-ті-ла й увишнев са-док, там сі-ла, за-ку-ва-ла,

Третій фрагмент.

22

при ле-ті-ла й увишнев са-док, там сі-ла, за-ку-ва-ла: і

Таким чином має бути записаний концертмейстером весь твір. Крім того, зазвичай необхідний також наскрізний запис повної партії. Тут варто зауважити, що на заключному етапі вивчення партій на слух слід співати під запис всієї партитури. Можна допустити певне виділення тієї партії, яка потрібна представнику тієї або ж іншої партії.

Стосовно вступу альтів після сопрано варто зауважити, що необхідно вимагати відпрацювати цей вступ окремо. Для цього концертмейстер записує початок твору, включаючи вступ альтів. Перші кроки вивчення партії вимагають звучання партії альтів окремо. На заключному етапі студент має виконувати свою партію на тлі звучання всієї партитури, яка також записується концертмейстером в аудіо форматі.

4. Студент здатний засвоювати матеріал лише з голосу. Це досить обмежена категорія здобувачів освіти, проте їй треба приділити специфічну увагу. В основному, це студенти перших курсів, які не мають музичної освіти та досвіду хорового

виконавства. В такому випадку запис партії на музичному інструменті мало допомагає. Стосовно створення зразків голосового виконання партій, то в окремих випадках цим займається педагог. Найчастіше в якості взірців використовуються кращі аудіо записи, які здійснили здобувачі освіти, що навчаються на старших курсах.

Слід нагадати також про те, що навіть ті студенти, які мають слабку музичну підготовку, повинні дивитися в ноти і слідкувати за мелодією в процесі вивчення партії на слух.

Як свідчить практика, кожного здобувача вищої освіти, який в процесі дистанційного навчання вивчає хорові партії буде турбувати питання налаштування на потрібну тональність. Слід визнати, що трансляція налаштування, яке здійснює викладач під час відео сеансу не завжди якісна. Тому студентам краще спиратися на налаштування за допомогою музичного інструменту, камертону або смартфона. Тут на допомогу може прийти смартфон. Варто встановити камертон або застосунок Perfect Piano. Таким чином можна буде не тільки

налаштуватися, а навіть програти той або ж інший фрагмент партії.

Для всіх категорій студентів необхідними будуть комп'ютер, планшет або смартфон та наявність інтернету. Крім того, що ці апарати забезпечують зв'язок з викладачем, вони дозволяють досить якісно записати вивчену партію

Як вже зазначалося, в навчальному хорі інституту культури і мистецтв, який працює на базі педагогічного університету, зазвичай опиняються здобувачі освіти, які опановують різні напрямки музичної діяльності. Це можуть бути хорові диригенти, академічні та естрадні співаки. Хорові диригенти, які до вступу на навчання до університету вчилися в музичних коледжах мають певні навички колективного співу, вони вже працювали в напрямку постановки голосу та співацького дихання. Важливою якістю співаків, які пройшли школу хорового співу є чуття ансамблю в усіх його видах. Це дуже важливо. Зазвичай, хорові диригенти можуть стати основою навчального хорового колективу.

Академічні співаки, безумовно, також пройшли етап набуття основних вокальних навичок та удосконалення співу, якщо мова йде про тих здобувачів освіти, які навчаються в університеті на базі навчального закладу II ступеня. Проте слід зазначити, що інколи співаки академічного напрямку мають в якості базової музичної освіти музичну школу. В рідких випадках академічні співаки не мають музичної освіти, проте мають гарний голос. Співаки академічного напрямку більш успішно справляються з сольним виконавством, ніж зі співом у хорі. Навички пристосування до спільного виконання, чуття ансамблю в них розвинені недостатньо. Окремі студенти вважають, що хоровий спів негативно впливає на їхній голос. Проте це не так. Навички співу в ансамблі, вміння корегувати силу свого голосу заради досягнення балансу в хоровій партії можуть стати в пригоді співакам у процесі професійної діяльності після закінчення вищого навчального закладу. Співаки академічного напрямку мають завжди пам'ятати, що в хорі не треба «виставляти на показ» свій голос. Якість хорового звучання якраз в єдності манери та сили співу в кожній партії та в хорі в цілому.

Серед естрадних співаків спостерігається найбільше розмаїття співацьких манер. «Специфіка естрадного вокального мистецтва вимагає від сучасного виконавця користуватися багатим арсеналом професійних засобів. Передусім, це оволодіння загальними професійними базовими вокальними навичками – академічними та фольклорними вокально-технічними прийомами» [4, с. 4]. Головне – не травмуючи самолюбство студента, пояснити йому, що в хорі необхідно досягати спільної манери співу. Корегування виконавської манери

під час хорових занять (хоч дистанційних, або аудиторних) не псує голос, а лише збагачує арсенал вокальних навичок естрадного співака.

Необхідно нагадувати співакам, що «Процес співу повинен бути природнім, вільним, темброво забарвленим. В зв'язку з тим, одним із головних моментів в організації процесу співу стає розвиток вокального зонного слуху, який би міг тонко реагувати на відхилення від потрібного тону» [3, с. 6].

Звичайно в умовах дистанційного навчання, з якими стикаються здобувачі освіти з прифронтових областей, опрацьовувати спільну для учасників хору манеру співу важко. Проте певні кроки в цьому напрямку слід робити. Тут на допомогу може прийти звукозапис. Як показує практика, найбільш корисним для розвитку розуміння необхідності спільної вокальної манери є запис партій в унісон. Спочатку партію записує найбільш досвідчений співак, чия манера в цілому влаштовує керівника. Він відправляє запис молодшому колезі по хоровій партії, який накладає свій спів на виконання свого попередника і створює новий запис. В цей час необхідно дбати про якість унісону не тільки в звуковисотному плані, але й у тембровому. Учасники хору зобов'язані пам'ятати, що якісний вокал є запорукою чистого інтонування.

Особливо слід торкнутися проблеми практичної підготовки здобувачів освіти випускних курсів, які вивчають хорове диригування. Мова йде про студентів, які навчаються як за напрямком освіти 014 (Середня освіта. Музичне мистецтво), так і за напрямком 025 (Музичне мистецтво). Для останніх хорове диригування є фахом і обмежити їхню роботу в хоровому класі вивченням партій під керівництвом викладача недоречно.

Здобувачі випускних курсів мають не просто перевіряти домашні завдання учасників хору, а й проводити репетиції, вивчаючи партії з хористами в он лайн режимі та добиваючись покращення виконання, міцнішого знання тексту. Крім того, майбутні потенційні керівники хорів опановують стиль спілкування зі співаками під час репетиції. Як свідчить досвід, подібні міні-репетиції дозволяють випускникам зробити важливий крок до опанування складної технології роботи з хором. Звичайно, он лайн заняття не замінять практичної аудиторної роботи, проте вони дозволяють з користю використати навчальний час.

Висновки. Як свідчить практика, перехід мистецьких дисциплін на дистанційну форму занять є серйозним випробуванням для рівня мотивації студентів до навчання. В той же час, сприйняття дистанційної форми вивчення музичних курсів і хору зокрема, як тимчасової і вимушеної, дозволяє підвищити рівень мотивацій. Студенти мають зрозуміти, що просто перечекати карантин або воєнний стан – це втратити дорогоцінний час.

Хорові заняття, як такі, в період дистанційного навчання не проводяться. Проте он лайн заняття, які можуть проводитися як в синхронному, так і в асинхронному режимах, дозволяють досить ефективно вивчати хорові партії. Існує можливість певного удосконалення вокальних навичок. Розмаїття рівня музичної підготовки студентів загострює проблему індивідуального підходу до кожного здобувача вищої освіти. Враховуючи можливість співака, обирається спосіб розучування: з нот або на слух. Практика свідчить, що чергуючи індивідуальні та групові заняття можна добитися підвищення рівня майстерності учасників хору, що створює підґрунтя для відновлення успішної творчої діяльності колективу після завершення періоду дистанційних занять. Перехід на аудиторну форму занять не означає припинення використання елементів дистанційної освіти. Запис партій та перевірка домашніх завдань викладачем в асинхронному режимі можуть залишитися корисною формою роботи. Також можна передбачити консультації для слабо підготовлених студентів

в режимі он лайн, які можуть проводитися у зручний час.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондаренко А. І. Дистанційна освіта музикантів-виконавців: проблеми та перспективи. *Імідж сучасного педагога*, 2020, № 3 (192), с. 69–72.
2. Замороцька В. В. Дистанційне навчання у формуванні інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музики. *Науковий вісник ужгородського університету*. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота», 2019, № 2 (45), с. 70–74.
3. Плющик Є. В., Омельчук В. В., Федорченко В. К. Лекції з курсу «Хорознавство». 1-е вид. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 191 с.
4. Рось З. П. Особливості роботи з розвитку вокально-виконавської техніки естрадно-джазових співаків: навчальний посібник з методичними рекомендаціями / Зоряна Петрівна Рось. – Івано-Франківськ : «СІМІК», 2019. 66 с.
5. Самолюк Н., Швець М. Актуальність і проблемність дистанційного навчання. *Нова педагогічна думка*, 2013. № 1.1. с. 193–198. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1_50